

ҚАЗІРГІ КЕЗЕНДЕГІ ЕҢ МАҢЫЗДЫ ҚҰЖАТ

Қазақстан Президентінің «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: Жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауынан кейін азамат ретінде өзімнің түйген пікірімді білдіргім келеді.

Қазақстан шынында да, ширек ғасырда әлемдік алпауыт мемлекеттермен иық тірестіре алатындай дәрежеге жетіп, қыруар іс тындырды. Елімізде үлгілі дамудың өзіндік моделі қалыптасты. Әрбір отандасымыздың жүрегінде елімізге деген шексіз мақтаныш сезімі орнықты. Оны еңкейген қарттан, еңбектеген балаға дейін айтып жүр. Қазақстандықтар өзінің ертеңіне, туған елінің болашағына сеніммен қарайды. Биылғы Жолдау әлеуметтік ахуалдың тұрақтылығын қамтамасыз етіп, жеткен жетістіктерімізді одан сайын еселей түсуге бағытталған.

Қазіргідей жаһандық дағдарысты еңсерудің жолдары қарастырылып жатқан тұста Жолдауда айтылған санқырлы ұсыныстар ерекше маңызды. Себебі, ол жалпы экономика мен қоғамның жаңғыруының жаңа кезеңіне бастау береді деп білемін. Бұл маңызды құжат, ең алдымен, ұлттық экономиканы көтеруге, халықтың әлеуметтік жағдайын күшейтуге ықпал етеді.

Жолдаудағы экономикалық бөліктің мәні шикізат экспорттайтын негізгі салаларға ғана емес, сонымен қатар жаңа жоғары технологиялық, озық бастамаларға да негізделген экономикалық өсудің жаңа моделіне көшудің ұсынылатынында. Бұл Қазақстанға аталған бастама сәтті іске асырылған жағдайда әлемдік тауар нарықтары конъюнктурасына тәуелділіктен шығып, болашақта әлемдік деңгейдегі бәсекелестікке қабілеттілікті айқындайтын анағұрлым перспективалы технологияларды дамытуға және жаңа саланың жоғары қарқынмен өсуі есебінен даму жылдамдығын арттыруға мүмкіндік береді.

Президент шетел инвестициясын тартуда Қазақстанның көшбасшылығын сақтап қалуды тапсырды. «Бұл жұмыс инвестиция тарту жүйесінің үйлестіру реформасы аясында жүзеге асырылады. Бірінші қыркүйекке дейін инвестициялық стратегияны қабылдау қажет» деп нақтылағанын көріп отырмыз.

Сонымен қатар шағын бизнесті мамандандыруды келешекте оларды орта деңгейге көшіру перспективасымен дамыту шараларын қабылдау маңыздылығын көрсетіп берді. Расында, шағын және орта бизнес жаңа инновациялық кәсіпорындар төңірегінде дамуға тиіс. Үкіметке индустрияландырудың екінші бесжылдық жоспарын «Бизнестің жол картасы – 2020» бағдарламасымен үйлестіруді тапсыру және Ұлттық кәсіпкерлер палатасымен бірлесіп, жұмысын жаңа бастаған бизнесмендерге әдістемелік көмектің тиімді тетіктерін жасауды тездетуді ұсынуы қуантады. Кәсіпті бастау үшін кез келген адамға қаржы керек. Ендігі уақытта мемлекет өзі кәсіп ашамын деген жандарға 16 млн теңге көлемінде несие бермекші. Міне, бұл шын мәніндегі қолдау, қарапайым адамдарға жасалған зор мүмкіндік.

Халық ықыласпен қарсы алған Жолдау «100 нақты қадам» Ұлт жоспары аясында «Қазақстан – 2050» стратегиясын нәтижелі жүзеге асыру үшін барша қазақстандық қоғамды бір мақсат, бір мүддеге топтастыра алатын аса қуатты күшке ие болады деп ойлаймын.

Елбасының Жолдаудағы: «Болашағын айқындап, сын-қатерлерді күтіп отырмастан, оған табанды түрде қарсы тұра алатын халық қана жеңіске жетеді» деген сөзі барша қазақстандыққа зор жауапкершілік жүктегендей болды. Яғни, ынтымақ, бірлікпен жұмыла еңбек еткенде ғана күн санап қарқынды түрде өзгеріп жатқан жаңа жаһандық дамуға ілесе алатынымызды тағы бір қадап айтты. Жолдауда әлеуметтік қамтамасыз ету саласына байланысты да біршама өзгерістер қамтылған. Атап айтсақ, Президенттің тапсырмасы бойынша биылғы жылдың 1 шілдесінен бастап бала туғанда берілетін бір реттік жәрдемақы көлемі 20 пайызға өсіріледі. Сондай-ақ ең төменгі күнкөріс шегін де қайта қарастыру керектігі назарға алынған. Себебі, күнкөріс деңгейі қазақстандықтардың нақты тұтынушылық шығыстарына сәйкес келуі тиіс. «Бұл қадам 2018 жылдың 1 шілдесінен бастап базалық зейнетақы, мүгедектерге және асыраушысынан айырылған отбасыларға арналған жәрдемақы, мүгедек бала тәрбиелеп отырғандарға берілетін атаулы көмек пен жәрдемақы көлемін 3 миллион адам үшін өсіруге мүмкіндік береді» деп атап көрсеткеніндей, қаншама азаматтарға қолдау мен көмек көрсетілімек. Сонымен бірге, 2018 жылдың 1 қаңтарынан бастап атаулы әлеуметтік көмек көрсету шегін ең төменгі күнкөріс шегінің 40 пайызынан 50 пайызға дейін өсіріп, оның жаңа форматын енгізу керектігін де ұсынды. Ендігі жерде жұмыс істеуге қабілетті азаматтардың бәрі тек қана жұмыспен қамту бағдарламасына қатысу шарты арқылы ғана қолдауға ие болмақ. Бұл – бір ғана сала бойынша жүзеге асатын жаңартулар. Сондықтан уақыт талабына сай Жолдауда көрсетілген елімізді жаңғырту жөніндегі міндеттерді еселі еңбек пен бірлігіміздің арқасында жүзеге асыра аламыз.

Елбасының Қазақстан халқына Жолдауы бізге ерекше әсер етті. Мемлекет басшысы мемлекеттік басқару жүйесіндегі билік тармақтары арасында өкілеттіктерді бөлудің мәнін әдеттегідей нақты түсіндірді. Ұлы дала даналарының тілектері мен ұсыныстарын біріктіріп, көптеген ұрпақтың ойы мен пікірін білдірді.

Биылдан бастап «Баршаға арналған тегін кәсіптік-техникалық білім беру» жобасы іске асырыла бастады. Барлық жастың университет пен институттарда оқи алмайтындығына байланысты бұл – дұрыс қадам. Жұмысшы мамандықтарына тегін оқыту мемлекетке пайдалы, ал жастарға еңбек нарығының сұранысына сай мамандық алатынына сенімділік береді.

Жолдауда Елбасы мемлекеттік-жекеменшік серіктестіктің де маңыздылығына тоқталып өтті. Расында, көптеген салада, әсіресе, қызмет көрсету мен жеке басқарулар мемлекеттікке қарағанда сапалырақ. Сондықтан екеуін біріктіре отырып жұмыс істеу ортақ игілікке ықпал етеді.

Елбасы айтқандай, Қазақстан – жас, көпұлтты, болашағына сенімді және қарқынды дамып келе жатқан мемлекет! Біз Тәуелсіз Қазақстанның 25 жылдық даму жолынан өттік. Алдағы 25 жылда бұдан да биік белестер күтіп тұр. Бірлікпен жеңіп, барлық мәселелерді ынтымақта шешіп келген Қазақстан халқы қазір де бір кісідей жұмыла іске кіріседі деп ойлаймыз.

Қазақ елі дамудың бірнеше сатысынан өтіп, дағдарыстың тар жолынан аман шығып, өзгелерден бөлек бағытын айқындауда. Қазақстан ғылым мен техниканың қарыштауына, сапа мен стандартқа сай келетін өнімді экспорттауға, бұқара халықтың жаппай еңбекке жұмылуына, жаңа мүмкіндіктерді ашуға қазірдің өзінде дайын екенін Елбасының әр сөзінен аңғаруға болады.

Жаһандану саясаты әлемді жаулап алғалы, біздің ел де көштен қалмауды көздеген еді. Индустрияландыру, ақпараттандыру мен техникалық мүмкіндіктерді дамыту, мемлекеттік қызмет түрін электрондық негізге көшіру, ғылым мен техниканы дамыту – осы үдерістің жемістері.

Мемлекет басшысы өз сөзінде осы үдерістің одан әрі жетіле түсуі керек екенін атап өтті. «Әлем қарқынды түрде өзгеріп келеді. Бұл – жаңа жаһандық болмыс, оны біз қабылдауға тиіспіз» деді Елбасы.

Бизнес-ортаны түбегейлі жақсарту және кеңейту де Мемлекет басшысы назарынан тыс қалмады. 2050 жылға қарай шағын және орта бизнестің үлесі кем дегенде 50 пайыз болуын қамтамасыз етуді тапсырған Елбасы көрегендігін тағы бір қайтара дәлелдеді.

Осы шараларды бизнес жүргізу және қаржылық сауаттылыққа үйрету ісін ұйымдастырумен қатар атқару керек. Елімізде отбасылық кәсіпкерлікті дамыту бағытында кешенді шараларды жүргізуді ерекше тапсырған Елбасы бизнестің барлық шығынын жаппай азайту жөнінде шаралар қабылдауы қажеттігіне де тоқталды. Бұл, әсіресе, энергетика, көлік және логистика, сондай-ақ тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық салаларындағы қызмет көрсету құнына қатысты. Бүгін өз ісін бастаймын дейтін жас кәсіпкерге осыдан артық нендей көмек керек. Сол кәсіптің көзін тауып, елге ерінбей қызмет ететін болсақ жаңа өмірге қадам басамыз. Бұл даму бізді өркендеуге жеткізетініне сенімдімін.

Бұл жолғы Жолдауда Елбасы Қазақстанның 2050 жылы озық 30 елдің қатарынан көріну мақсатына жетуінің ары қарайғы жолдарын қандай өзгерістерге ерекше мән беру керек екенін нақты белгілеп берді. Экономиканы ары қарай дамыту тек экономика салаларын әртараптандырумен шектелмей, оларды цифрлық технологияны қолдана отырып, дамыту міндеті уақыт талабынан туындаған міндет деуге болады. Төртінші өнеркәсіптік революция немесе «Индустрия 4.0» деген не? Бұл – қарапайым тілмен айтқанда, өндірістегі бұрын адам қолымен атқарылып келе жатқан көптеген қызметтерді роботтарға алмастыру, автоматтандыру. Сондықтан Жолдаудағы бірінші басымдылықта Индустрия 4.0 элементтерін жаппай енгізу арқылы экономиканы дамыту еңбек өнімділігінің артуына мүмкіндік беретіні көрсетіліп отыр. Бұл бізге еңбек өнімділігінен басқа қандай мүмкіндіктер беруі мүмкін? Өнеркәсіптік революцияның жаңа сатысының элементтерін өндіріс салаларына енгізу елімізде әлемдік нарыққа шыға алатын бәсекеге қабілетті өнімдер шығаруға мүмкіндік бермек. Бәсекеге қабілетті өнімдер көбейсе, ол кәсіпкерлерге тек ғана ел ішінен емес, сыртқы нарықтарда өз өнімдерін сатып, табысқа кенелуіне жол ашпақ. Сол себепті, Жолдауда экспорт саясатын дамыту, шетелден инвестиция тарту мәселесі қатар қарастырылып отыр. Мұның да өзіндік мәні бар. Қазіргі таңда әлемнің Швеция, Германия, Түркия сияқты басқадай алдыңғы қатарлы мемлекеттерінде экспортты дамытуға бағытталған нақты стратегиялары бар. Бұл орайда экспортқа тек жаңа өнімдер шығарылуға тиіс деп түсінбеуіміз керек. Жолдауда елімізді алға сүйрей алатын бұрыннан бері қалыптасқан аграрлық экономика, тау-кен металлургия саласы, мұнай-газ кешендері сияқты дәстүрлі салаларының да бәсекеге қабілетін ары қарай арттыруға алдағы уақытта ерекше көңіл бөлінетіні айтылған. Қазіргі кезде елімізде экспорттың 2/3 (үштен екі) бөлігіне жуығын шикізат саласы құрайтыны белгілі. Әлемнің алдыңғы қатарлы экономикаларында қалыптасқан жаңа үрдіс, шикізат қорының азаюы ары қарай шикізаттық емес салаларды, оның ішінде қызмет саласын дамыту айтарлықтай табыс әкелетінін көрсетіп отыр. Олай дейтініміз – әлемнің кейбір дамыған елдеріндегі жұмыс күшінің 60 пайызға жуығы осы қызмет көрсету саласында жұмыспен қамтылып отырғанын көрсетеді. Сонымен қатар экономиканың кез келген саласын дамыту, цифрлық технологияға негізделген экономика дамыған инфрақұрылымды қажет етеді. Сондықтан Жолдауда соңғы жылдары жүзеге асырылып келе жатқан «Нұрлы жол» бағдарламасы аясындағы шараларды ары қарай толықтыра отырып, логистикалық инфрақұрылымды дамытуға да ерекше мән берілген. Сондай-ақ 2020 жылға дейін транзиттік жүк тасымалдаудан түсетін табысты 5,5 есе арттыру көзделіп отыр. Жолдаудың тағы бір ерекшелігі – белгіленген басымдылықтың әрқайсысы еңбек нарығын дамытумен байланыстырылған. Айталық, экономиканы технологиялық жаңғырту аясында «еңбек нарығын жаңғырту» міндеті алға қойылған. Бұл міндет аясында қойылған міндет Төртінші өнеркәсіптік революция элементтерінің өндіріске жаппай енгізілуі, жұмыс орындарын

жаңа заман талабына сай дамыту салдарынан қысқаруы мүмкін жұмысшылардың келешекте жұмыссыз қалмауы үшін алдын ала нақты шаралар атқарылмақ. Олай дейтініміз, жаңа өнеркәсіптік революция элементтерін енгізу жаңа мамандықтарды талап етуі сөзсіз. Сондықтан тек біздің елімізде ғана емес, әлемдік еңбек нарығында бірқатар мамандықтар ескіріп, қатардан шығуы мүмкін. Бұл жұмысшылардың жаңа талаптарға бейімделуін қажет етеді. Сондықтан Жолдауда еңбек нарығына кадр дайындайтын білім беру саласының да жаңаша дамуы керектігін адами капиталды дамыту жөніндегі төртінші басымдықта айтқан. Бизнес салаларының дамуына жағдай жасауға арналған шаралар да қосымша жұмыс орындарының ашылуына мүмкіндік берері сөзсіз. Бұл орайда биылғы жылдан бастап, жүзеге аса бастаған «Нәтижелі жұмыспен қамту және жаппай кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасы» жалпы шаралардың саннан сапаға көшкенін, сапалы жұмыс орындарын ашуға бағытталғанына дәлел болмақ. Жоғарыда аталған басым бағыттардың жүзеге асуы тұрақты макроэкономикалық жағдайдың болуын талап етеді. Сондықтан макроэкономикалық тұрақтылық жеке басымдық ретінде қарастырылған. Қорыта келгенде, Елбасының биылғы Жолдауы экономикалық өсімді арттыра отырып, халықтың әл-ауқатын жақсартуға бағытталған кезекті стратегиялық қадам деуге толық негіз бар.

Елбасы Қазақстан халқына арнаған «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: Жаһандық бәсекеге қабілеттілік» атты Жолдауында бюджет-салық саласындағы бюджеттік шығындардың тиімділігін арттыру маңызды екені жайында тапсырма берді. Бюджеттік шығындардың тиімділігіне байланысты қиындықтарды бюджеттік инвестициялық жобаларды жүзеге асыруда байқаймыз. Соның бір маңызды факторы – инвестициялық жобаларды жүзеге асыруда мердігерлермен жасалатын келісімшарттардың қысқа мерзімге арналғандығы. Мұндағы қиындық, мердігерлердің алдындағы мемлекеттің қаржылық қызметі жылына бір-ақ рет қабылданады. Дегенмен көптеген бюджеттік инвестициялық жобалар бойынша (жол құрылысы, мектеп, аурухана, т.б.) жұмыстың орындалу мерзімі 3-4 жылға созылады. Белгілі жұмыс бойынша келісімшарттарды жеңіп алған мердігерлер келесі жылдың қаржысы анықталмаған қиындыққа тап болады. Бұл бизнеске, яғни, Қазақстанның бүкіл экономикасына тежеу болады. Бір жағынан, қолданыстағы бюджеттік жүйе бюджеттік қаржыны дәл биылғы жылда игеру қажеттігін талап етеді. Бұл жыл аяғындағы жанталасқа апарып соқтырады, мемлекеттік органдар мердігерлермен бірге қандай жолмен болса да өтіп бара жатқан жылдағы ақшаны «игеруге» тырысады. Нәтижесінде, біз сапасыз жолдар, мектептер мен ауруханаларға ие боламыз.

Бұл қиындықты шешу үшін республикалық және жергілікті бюджетті екіге: инвестициялық бюджет және ағымдағы шығындар бюджеті деп бөлу ұсынылады. Ағымдағы шығындарға арналған бюджет бір жылға жоспарланады және бекітіледі. Ағымдағы шығындарға арналған бюджет бойынша мемлекеттің қаржылық қызметі ағымдағы бір жылдың бітуімен аяқталады. Инвестициялық бюджет көпжылдық (10 жылға дейін) болып саналады, инвестициялық жобаның бюджетіне сәйкес барлық шығындарды қоса отырып жыл сайын құралады. Инвестициялық жобаларды қаржыландыру ағымдағы жылға жетіспеген жағдайда, қалған қаржы автоматты түрде келесі жылға ауыстырылады және қайта бекітуді талап етпейді. Инвестициялық бюджет үшін қаржы бөлу ағымдағы шығындарды қаржыландырудан бөлек болады. Ұсынылып отырған тәсіл, біздің ойымызша, инвестициялық жобаларды жүзеге асыруға байланысты бюджеттік шығындардың тиімділігін арттырады.

Мемлекет басшысы Нұрсұлтан Назарбаевтың Қазақстан халқына арнаған Жолдауындағы басты басымдықтардың бірі – цифрлық экономиканы дамыту. Елбасы атап көрсеткендей, Төртінші өнеркәсіптік революция цифрлық экономиканы құруға негізделіп отыр. Бұл қазақстандық ұлт үшін тарихи ілгерілеулер мен жаңа мүмкіндіктер екені сөзсіз. Осыған орай Үкіметке «Цифрлық Қазақстан» бағдарламасын талдап-жасап, қабылдау тапсырылды. Сарапшылар елімізде Төртінші өнеркәсіп революциясын жүзеге асыруға байланысты алуан түрлі пікірлер білдіруде. Ең бастысы, «Цифрлық Қазақстан»

бағдарламасын жүзеге асыру барысында еліміз дамуының бірқатар басым-бағыттарына айрықша серпін беріледі. Сондықтан цифрлық экономиканы дамыту еліміз дамуында зор маңызға ие болмақ. Бұл бағытта Үкіметтің ең алдымен, экономикалық дамудың жаңа моделіне өту процесін жеделдетуге мүмкіндік беретін цифрлық экономиканың басым-бағыттарын жан-жақты анықтап алғаны жөн.

Егер шетелдердің тәжірибесіне жүгінсек, кешенді цифрлық инфрақұрылымды дамытудың Қазақстанның экономикасы үшін тигізер пайдасы орасан зор. Мұның өзі бизнес құрылымдарының мүмкіндіктерін анағұрлым ұлғайтуға, жаңа жұмыс орындарын құруға, мемлекеттік қызмет көрсетудің сапасы мен тиімділігін жақсартуға мүмкіндік береді. Біріншіден, Елбасы еліміздің экономикасын дамытуда шағын және орта бизнестің атқаратын рөлі зор екендігін сан мәрте атап көрсетті. Цифрлық экономиканы дамытудың бизнес үшін мүмкіндіктері өте көп. Екіншіден, Мемлекет басшысы еліміздің экономикасын дамытудың басым бағыттарының бірі – тұрғындарды жұмыспен қамтуды арттыру екендігіне тоқталды. Себебі, шетелдердің тәжірибесі көрсетіп отырғандай, цифрлық экономиканы жүзеге асыру арқылы жаңа жұмыс орындарын құруға зор мүмкіндік ашылады. Үшіншіден, цифрлық экономиканы дамыту барысында тұрғындарға сапалы мемлекеттік қызмет көрсету жолға қойылады.

Қорыта келгенде, Үкіметтің барлық артықшылықтар мен сын-қатерлерді ескере отырып, цифрлық экономиканы дамытудың кешенді бағдарламасын талдап-жасауы қажет. Сондай-ақ бағдарламаны жасау барысында инновациялық технологияларды талдап-жасаудың озық әдіс-тәсілдерін жан-жақты зерделеп алған мақұл.

Қазақстан Республикасының Президенті Нұрсұлтан Назарбаев халыққа арнаған «Қазақстанның үшінші жаңғыруы: Жаһандық бәсекеге қабілеттілік» деп аталатын Жолдауында елде үшінші жаңғыру басталғанын мәлімдеді. Бұл ЕАЭС бойынша және бүкіл Еуразияның даму келешегі үшін Қазақстанның одақтастары көзқарасымен қарағанда өте маңызды құжат.

Талдыбек Нұрпейіс
тарих ғылымдарының кандидаты, ҚР ҰАК ғалым-хатшысы